

Metoda konečných prvků (Finite Elements Method)

metoda konečných diferencí:

- průběh funkce je přesný
- vyjádření derivace je přibližné

metoda konečných prvků:

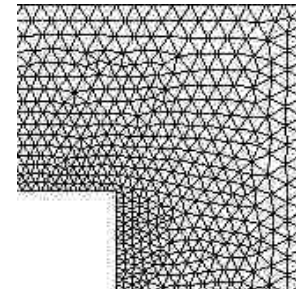
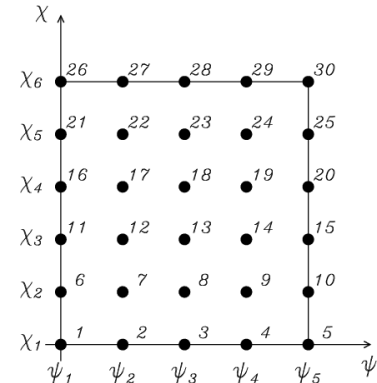
- průběh funkce je přibližný
- vyjádření derivace je přesné

výhody MKP: dobře popisuje složité oblasti

nevýhody MKP: těžko se získávají testovací 'analytická' řešení

Zkoumaná oblast Ω je rozdělena na *elementy* T^j ; v rámci každého z elementů se fyzikální parametry úlohy zpravidla předpokládají konstantní (na (společné) hranici dvou elementů tedy často mají skok).

Hledaná veličina $\psi(x)$, se diskretizuje jako $\psi[i]$ v uzlech v místech vrcholů elementů T^j . Uzly, které jsou prvky hranice $\partial\Omega$ nazýváme *hraniční*, ostatní uzly označujeme jako *vnitřní*.

Aproximace se provádí s pomocí *tvarových funkcí* $N^T[i]$ (lineárních, kvadratických ... obecně řádu k) vztahujících uzel i s přilehlými elementy T

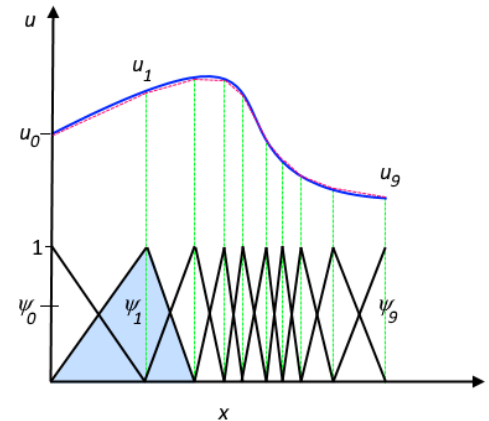
všeobecně platí, že se snažíme používat nejnižší řád aproximace, který ještě umožní najít netriviální řešení zvolené diferenciální rovnice; například pro rovnice druhého řádu stačí $k = 1$.

lepší aproximace dosáhneme překročením nejnižšího řádu, v praxi často znamená možnost hrubšího dělení Ω ; jednotlivé elementy vš: získávají větší počet parametrů a tak výpočetní úspora nemusí b velká.

řádům $k \geq 3$ se vyhýbáme kvůli jejich tendenci oscilovat.

a následně vytvořených *aproximačních funkcí* $N[i]$ jako sjednocení všech $N^T[i]$ zkonstruovaných z tvarových funkcí, které zasahují do elementů T obsahujících uzel i .

zjevně tedy $N[i]$ a $N[j]$ mají nenulovou společnou podporu pouze pokud uzly i a j náležejí stejnému elementu.

Metoda konečných prvků v 1D

V případě 1D úlohy vznikají elementy T prostým (byť nehomogenním) dělením intervalu $\Omega \in \mathbb{R}$ na subintervaly.

U všech typů elementů je třeba dbát, aby byly nedegenerované, tj. aby $\int_T d\Omega \neq 0$, v 1D se podmínka redukuje na vyloučení subintervalů nulové délky.

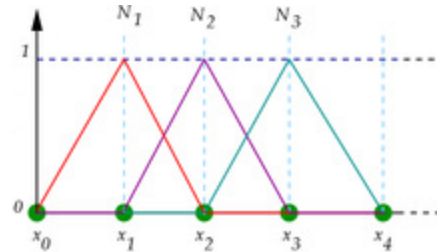
Lineární tvarové funkce $N^-[i]$, resp. $N^+[i]$ spojují uzel i s nejbližším sousedem vlevo a vpravo a mají formu úseček nabývajících hodnoty 1 v uzlu i a hodnoty 0 v uzlu $i - 1$, resp. $i + 1$:

$$N^-[i] : y = \frac{x - x[i - 1]}{x[i] - x[i - 1]} \quad x \in \langle x[i - 1], x[i] \rangle$$

$$N^+[i] : y = \frac{x - x[i + 1]}{x[i] - x[i + 1]} \quad x \in \langle x[i], x[i + 1] \rangle$$

Aproximační funkce $N[i]$ je potom sjednocením $N[i] = N^-[i] \cup N^+[i]$.

U vyšších řádů tvarových funkcí se pro každý element přidávají vnitřní parametry, ovlivňující chování složitějších křivek na každém z intervalů (počet přidanych parametrů je dán balancováním stupňů volnosti).

Jádro metody vzniká spojením dvou fundamentálních kroků:

1) uvědoměním, že hledanou funkci Ψ můžeme (ve spojité oblasti) vyjádřit jako

$$\Psi(x) = \sum_i \Psi[i]N[i]$$

pouze s využitím hodnot $\Psi[i]$ v diskretizovaných uzlech.

zároveň, díky volbě aproximačních funkcí nezasahujících za nejbližších k sousedů, se na příspěvku v daném intervalu $\langle x[i], x[i+1] \rangle$ podílí jen k tvarových funkcí (resp. k jejich aproximačních větví)

přitom $\Psi[i]$ jsou z hlediska diferenciálního operátoru konstantami.

Skutečně, pro $k = 1$ mezi dvěma body platí

$$\Psi(x) = \frac{\Psi[i] - \Psi[i+1]}{x[i+1] - x[i]}x + \frac{\Psi[i]x[i+1] - \Psi[i+1]x[i]}{x[i+1] - x[i]} \quad x \in \langle x[i], x[i+1] \rangle$$

Tímto způsobem je do formulace vnesena nespojitost (v prvních derivacích pro $k = 1$, atd.), ale metoda jako celek je na to připravena druhým krokem,

2) reformulováním tzv. *slabé variační úlohy* pro řešenou soustavu rovnic

Slabá formulace variační úlohy

Budeme se zabývat řešením Cauchyova problému pro lineární diferenciální operátor L (obsahující derivace) k -tého řádu. Uvažujme tedy oblast Ω s hranicí $\partial\Omega$ a na ní rovnici

$$Lu = 0,$$

včetně příslušných okrajových podmínek $f(u, \nabla u, \dots)|_{\partial\Omega}$.

Aplikovat metodu konečných prvků jako $L\bar{u} = 0$ prostřednictvím $\bar{u} = \sum_i u[i]N[i]$ formálně nelze kvůli nespojitosti tvarových funkcí. Mohli bychom ovšem uvažovat slabší podmínku

$$\int_{\Omega} L(\bar{u})d\Omega = 0.$$

Jelikož se jedná o integraci v Riemannově smyslu, jsou povoleny nespojitosti na množině míry nula. Řešení původní rovnice splní i slabší intergrální podmínku, opačně to ale neplatí.

Z důvodu aproximace MKP slabší řešení navíc původní formulaci vyhovět ani nemůže a musíme obecně očekávat

$$R \equiv L(\bar{u}) \neq 0.$$

Máme pochopitelně zájem o co nejlepší splnění výchozí rovnice, a v tomto ohledu existuje několik postupů, které je možné aplikovat:

metoda nejmenších čtverců. Požadujeme

$$\int_{\Omega} R^2 d\Omega \rightarrow \min,$$

a aplikací standardního aparátu metody nejmenších čtverců dostaneme

$$j : \quad 2 \int_{\Omega} R \frac{\partial R}{\partial u[j]} d\Omega = 0.$$

metoda vážených reziduí. Reziduum se minimalizuje vzhledem ke vhodným váhovým funkcím podmínkami

$$j : \quad \int_{\Omega} w_j R d\Omega = 0$$

metoda nejmenších čtverců: $w_j = \frac{\partial R}{\partial u[j]}$

metoda kolokační: $w_j = \delta(|\mathbf{x} - \mathbf{x}[j]|)$ – fixujeme přesné splnění rovnice v uzlových bodech

metoda Galerkinova: $w_j = N[j]$ – nejlepší aproximace na (pod)prostoru $\text{span}(N[j])$